

ARBITRAJDA NIZOLARNI HAL QILISHDA PRORAGATSION BITIMLAR

Norboyeva Umidaxon

Annotatsiya: Arbitrajda nizolarni hal qilinishi kerak bo'lgan asosiy masalalardan biri xalqaro yurisdiksiyani belgilashdir, chunki milliy yurisdiksiyalarda u turli xil nizolarni keltirib chiqaradigan tarzda hal qilinishi mumkin. Xalqaro yurisdiksiya instituti ham xorijiy, ham xorijiy tashkilotlar va kompaniyalarining huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishga bevosita ta'sir qiladi. Ushbu sohadagi muammoli masala turli xil huquqiy yondashuvlarning mavjudligi bo'lib qolmoqda.

Kalit so'zlar: Proragatsion shartnomasi, xalqaro yurisdiksiya, yurisdiksiya nazariyalari, xorijiy kompaniyalar, huquqiy munosabatlar, kompetentsiya, xorijiy element, yurisdiksiya, sud, nizo masalalari.

Bugungi rivojlanib borayotgan davrda davlatlar o'rtasidagi savdo-iqtisodiy munosabatlarning rivoji, o'zlarining xususiy iqtisodiy manfaatlarini himoya qilishni vujudga keltirmoqda. O'zlarining iqtisodiy manfaatlarini himoya qilish va mavjud muammolarni bartaraf etish maqsadida davlatlar o'zaro huquqiy hamkorlik masalalariga alohida e'tibor berishmoqda. Xalqaro savdo-iqtisodiy integratsiyalashuvni huquqiy jihatdan himoya qilishning ustuvor yo'nalishlari, vazifa va maqsadlari o'zaro ikki tomonlama yoki ko'p tomonlama shartnomalarda o'z aksini topmoqda.

Iqtisodiy-siyosiy munosabatlarni amalga oshirish va tartibga solish masalalari xalqaro shartnomalar bilan tartibga solinmoqda. Savdo-iqtisodiy munosabatlarning rivojlanishi davlatlar o'rtasidagi va ularning subyektlari o'rtasida vujudga keladigan nizolarni bartaraf etishni ham nazarda tutadi. Ushbu nizolarni hal qilish uchun xalqaro tijorat arbitrajari yordamga keladi.

Arbitraj (frans. arbitrage) — 1) hakamlar sudi, bunda tomonlar o'zlari saylab qo'yadigan yoki o'zaro kelishuvga bi-noan, qonunda belgilangan tartibda tayinlanadigan arbitrlarga (hakamlarga) murojaat qiladi; 2) nizo vositachi su-dya (arbitr) tomonidan hal etiladigan hakamlar sudi; xo'jalik munosabati ishtirokchilari o'rtasidagi mulkiy va mulk bilan bog'liq nomulkiy nizolarni hal qilib beradigan organ; 3) davlatlar orasidagi nizolarni tinch yo'l bilan hal etuvchi xalqaro organ (mas, Hakamlar su-dining doimiy palatasi; 4) valyuta Arbitraj — bir valyuta bozorida xorijiy valyu-tani sotib olib, uni ayni vaqtda valyu-ta kurslari o'rtasidagi farqdan foyda olish maqsadida boshqa valyuta bozorida sotish.

Arbitraj tushunchasining yuridik tabiati ochib berilgan. Shuningdek, xalqaro tijorat arbitraji buyicha singapur kovensiyasi hamda milliy sudlarning o'zaro munosabati amaldagi qonun hujjatlari asosida tavsiflangan. Muallif xalqaro tijorat

arbitraji buyicha singapur kovensiyasi hamda milliy sudlarning o'zaro munosabati huquqshunos olimlarning ilmiy-nazariy qarashlari asosida tasniflagan.

Prorogatsiya shartnomasi moddiy huquqiy shartnoma hisoblanadi, chunki u sud tartibidan tashqari, ko'pincha hatto nizo vakolatiga kiruvchi sudning davlatidan tashqarida ham tuziladi. Shuningdek, prorogatsiya shartnomasi uchun, shuningdek, har qanday fuqarolik-huquqiy shartnoma uchun uni tuzgan tomonlarning irodalarining mos kelishi kerakligi ko'rsatilgan. Ushbu nuqtai nazarga faqat ushbu shartnoma sud tartibidan tashqari va forum holatidan tashqarida tuzilganligi sababli qo'shilish qiyin. Zero, prorogatsiya shartnomasining maqbulligi va asosiligi pirovard natijada sud joylashgan mamlakatning protsessual huquqi bilan belgilanadi va moddiy huquq faqat subsidiar tarzda qo'llaniladi. Xalqaro iqtisodiy nizolarni hal etishning eng ko'p qo'llaniladigan turi bu xalqaro tijorat arbitrajlarda nizolarni hal etish usulidir. Xalqaro tijorat arbitrajari bu -nodavlat (hakamlik) tijorat arbitraj sudlari hisoblanib, xalqaro tijorat bitimi ishtirokchilari o'rtasidagi iqtisodiy nizolarni hal etish bilan shug'ullanadi. Dunyoda o'zining yuqori mavqeiga ega arbitrajlar jumlasiga Nyu-York, London, Singapur va boshqa arbitrajlar kiradi. Arbitrajlarining qarorlari Modul qonuniga ko'ra yakuniy bo'lib, taraflar uchun majburiy hisoblanadi hamda taraflar qarorni kechiktirmasdan ijro etishlari lozim. Mohiyatan, arbitraj qarorlari ixtiyoriy ijro etishni nazarda tutsada, lekin ko'p hollarda majburiy ijroni talab qiladi. Bunga sabab sifatida Alan Redfern va Martin Hunterlarning fikricha ikkita asos mavjud: birinchidan, arbitraj bu xususiy protsess, ya'ni vakolatli suddan farqli ravishda taraflarning xohishi bilan arbitraj tarkibi tuziladi, ikkinchidan, arbitraj tribunali uchun qabul qilingan hal qiluv qarori ijro etiladimi yoki yo'qmi ahamiyatga ega emas. Chunki arbitrajlar nizoni faqatgina hal qiladi, ijrosini ta'minlash esa hal qiluv qarori kimning foydasiga chiqarilgan bo'lsa, o'sha tarafga huquq beriladi.

Milliy sudlardan farqli ravishda arbitrajlar o'z qarorlarini ijro etishda hech qanday rol o'ynamaydi, ya'ni bu ularning vakolat doirasiga kirmaydi. Odatda, qaror e'lon qilib bo'lingach, arbitraj nizo bo'yicha boshqa hech qanday harakatni amalga oshira olmaydi, sababi arbitraj faqatgina nizoni hal etish uchun vakolatlidir. Unga ko'ra, «nizolarni hal qilish to'g'risidagi bitim shartnomaning faqat bir tomoniga vakolatli davlat sudiga murojaat qilish va boshqa tomonni bunday huquqdan mahrum qilish huquqini berishi mumkin emas. Agar bunday shartnoma tuzilgan bo'lsa, u haqiqiy emas, chunki u tomonlarning huquqlari muvozanatini buzadi. Arbitraj bandi (shartnomasi) fuqarolik-huquqiy munosabatlar sohasidagi taraflarning tegishli arbitraj bitimini tuzish yo'li bilan tanlagan nodavlat sudi (sudyalar/arbitr(lar)) foydasiga davlat sudidan o'ziga xos voz kechishidir. uni asosiy shartnomaga kiritish, ya'ni. fuqarolik nizolarini hakamlik sudi foydasiga davlat sudining yurisdiksiyasidan olib tashlash. Shu bilan birga, bunday rad etish shaxsning sud himoyasiga bo'lgan konstitutsiyaviy huquqidan voz kechish deb hisoblanishi mumkin emas. Inson huquqlari bo'yicha Evropa sudi, San'atning tegishli

qoidalarini qo'llashda. Inson huquqlari va asosiy erkinliklarini himoya qilish to'g'risidagi konventsiyaning 6-moddasi, shuningdek, fuqarolik-huquqiy munosabatlar taraflari sud muhokamasiga murojaat qilmasdan, tegishli kelishuvni, shu jumladan shartnomada arbitraj bandi shaklida tuzishi mumkinligidan kelib chiqadi va nizoni arbitraj orqali hal qiling. O'z ishini sudda ko'rish huquqidan bunday voz kechish, agar majburlashsiz amalga oshirilsa, Konventsiyani buzmaydi. Prorogatsiya sharti (shartnomasi) - tomonlarning fuqarolik-huquqiy nizoning muayyan sudga tegishliligi to'g'risidagi kelishuvi bo'lib, dastlab ish bo'yicha vakolatga ega bo'lmasligi kerak. Masalan, mahalliy amaliyotda tez-tez sodir bo'lganidek, tomonlar shartnomadan kelib chiqadigan nizolarni Moskva arbitraj sudida hal qilishga rozi bo'lishadi, agar bunday kelishuv tuzilmagan bo'lsa, nizo shaxsning joylashgan joyida ko'rib chiqiladi. majburiyatni buzgan (ya'ni sudlanuvchi). Kelajakdagi shartnoma shartlarini belgilashda va arbitraj va davlat sudi o'rtasidagi tanlovni hisobga olgan holda, ba'zida tomonlar aniq tanlov qilishlari qiyin. Amalda va adabiyotda to'g'ri ta'kidlanganidek, arbitrajning an'anaviy afzalliklari - malaka, tezkorlik, maxfiylik - ma'lum bir hakamlik muhokamasi jarayonida o'zini namoyon qilmasligi yoki ularning butunlay qarama-qarshiligiga aylanmasligi mumkin.

Nizoni davlat sudida hal qilish ba'zi hollarda arbitrajga qaraganda tezroq, samaraliroq va tejamkor bo'lishi mumkin, boshqalarida u samarasiz bo'lib chiqishi, buzilgan huquqning haqiqiy himoyasini ta'minlamasligi va talablarga javob bermasligi mumkin. xolislik va adolat mezoni. Tabiiyki, ikkinchi holatda, tomonlar hakamlik sudida himoya so'rashadi. Shuningdek, nizolarni hal qilish to'g'risidagi bitimda shartnoma taraflarining xatti-harakatlari va uni amalga oshirish jarayonida yuzaga keladigan potentsial ziddiyatli (bahsli) vaziyatlarning barcha variantlarini ko'rsatish mumkin emasligini hisobga olish kerak. Shu munosabat bilan, tomonlar nizolarni hal qilish bo'yicha kelishuvga ikkala "dunyo" ning eng yaxshisini kiritishga intiladi: arbitraj va davlat sudi, ya'ni. variant bandi.

Amalda kamida ikki turdagi variant bandlari mavjud (taraflarning hakamlik va davlat sudi o'rtasida tanlov qilish huquqlari doirasi mezoniga ko'ra). Shartnomaning ikki tarafi davlat sudi va arbitraj (ikki tomonlama variant bandi), ikkinchisi - faqat bitta tomon tanlash huquqiga ega bo'lganda (bir tomonlama variant bandi) birinchi turdagi bandlar yuzaga keladi. Shunday qilib, nizolarni hal qilish bo'yicha opsiya shartnomasi ikki qismdan iborat: hakamlik bitimi, ya'ni. arbitrajning barcha muhim shartlari bo'yicha taraflarning kelishuvi va nizoni davlat sudiga o'tkazish to'g'risidagi taraflarning prorogatsiya kelishuvi. Shartnomada ishtirok etuvchi shaxslarning predmeti tarkibiga va huquqiy munosabatlarning xususiyatiga qarab, nizolarni hal qilish bo'yicha quyidagi opsiya bitimlarini ajratish mumkin:

- ichki - yuridik shaxslari bilan bog'liq nizo ma'lum bir Rossiya arbitrajida yoki davlat sudida, masalan, Moskva arbitraj sudi tomonidan hal qilinadi;

- xalqaro - yuridik shaxsi va xorijiy yuridik shaxs ishtirokidagi nizo, masalan, Xalqaro Savdo Palatasining arbitraj sudi yoki har qanday davlatning davlat sudida hal qilinishi kerak;
- aralash - yuridik shaxslari ishtirokidagi nizo, masalan, Xalqaro Savdo Palatasining Arbitraj sudida yoki davlat sudida, masalan, Arbitraj sudida hal qilinishi kerak.

Oxirgi yondashuvning barcha tanqidlariga qaramay (shartnoma erkinligini buzish) va arbitrajning vakolatiga aralashish (chunki nizolarni hal qilish bo'yicha kelishuvning haqiqiylikini davlat sudi emas, balki u hal qilishi kerak edi). uning qo'llanilishi ichki huquqiy tartib nuqtai nazaridan asosli va mantiqiy ko'rinadi, garchi va biroz tushuntirish kerak. Shu bilan birga, shartnoma erkinligi printsipini sud himoyasi huquqiga qarama-qarshi qo'yish noto'g'ri.

Birinchidan, shartnoma erkinligi mutlaq emas, aks holda u o'zining qarama-qarshi tomoniga - ba'zilarining boshqalar ustidan hukmronligiga, ruxsat berishga, ya'ni. shartnoma erkinligi chegara va cheklovlarga ega. Fuqarolik-huquqiy shartnomalar erkinligi o'zining konstitutsiyaviy-huquqiy ma'nosiga ko'ra huquqiy tenglik tamoyillariga rioya qilishni nazarda tutadi. Shartnoma erkinligi tomonlarning bir-biriga nisbatan tenglik asosida harakat qilishini anglatadi, ammo bu shartnoma tuzishda ular boshqa shaxslarning (ularning kontragentlarining) huquqlaridan qat'i nazar, o'z xohishlariga ko'ra harakat qilishlari va o'z huquqlaridan foydalanishlari mumkin degani emas) shuningdek, Kodeks va boshqa qonunlarda belgilangan cheklovlarsiz.

Ko'rib chiqilayotgan ish bo'yicha nizolarni hal qilish to'g'risidagi opsiyon bandining prorogativ qismida xuddi shunday shart mavjud edi: bitta kompaniya o'z huquqlarini himoya qilish uchun arbitraj sudiga murojaat qilish huquqiga ega edi, ikkinchi kompaniya esa yo'q edi. bunday huquq (ya'ni, ikkinchi shaxs, aslida sudga murojaat qilish huquqidan voz kechdi), bu qabul qilinishi mumkin emas. Buning o'rniga ikkinchi kompaniya hakamlik sudiga murojaat qilish huquqiga ega ekanligi, bizningcha, hech qanday yuridik ahamiyatga ega emas. Shaxsning sudga murojaat qilishdan bosh tortishi to'g'risidagi muddatini uzaytirish sharti haqiqiy emas; natijada sudga murojaat qilish huquqini olish orqali taraflarning huquqiy holati tiklanadi. Bunday holda, opsiyon bandining arbitraj qismi haqiqiy hisoblanadi. Huquqni tiklash haqidagi xulosa retrospektiv hisoblanadi. Shunday qilib, nizo yuzaga kelgan vaqtda, huquqi buzilgan shaxs hakamlik va davlat sudi o'rtasida tanlov qilish huquqiga ega bo'lganligi sababli, yuzaga kelgan nizo davlat sudida ko'rib chiqilishi kerak.

Yana bir muhim masala - bu an'anaviy ravishda imperativ yurisdiksiyaning amal qilishi bilan belgilanadigan prorogatsiya shartnomasining ko'lami. Shu munosabat bilan, Arbitraj protsessual kodeksida xorijiy sudning mutlaq vakolatini o'zgartirmaslik kerakligi aniq belgilab qo'yilgan

Grellning so'zlariga ko'ra, ushbu qoida "prorogatsiyaning mohiyatiga mos kelmaydi va xalqaro fuqarolik protsessual normalari tizimiga begona ko'rinadi", chunki tomonlar lex fori derogati⁹ bilan bog'lanmaydi. Biroq, mutlaq yurisdiksiya e'tiborga olinmaydigan shtatda qaror ijro etilmaslik xavfini hisobga olgan holda, bunday pozitsiyaga rozi bo'lish qiyin. Bundan tashqari, bunday qonunchilik formulalari, aslida, xalqaro xushmuomalalikning namoyonidir, ya'ni. ular o'zlarini faqat manfaatdor deb hisoblaydigan huquqiy vaziyatlarga nisbatan boshqa davlatning pozitsiyasini hurmat qilish.

Umuman olganda, xalqaro yurisdiksiya to'g'risidagi bitimni talqin qilish, shuningdek, tomonlarning uni tuzishga roziligining asosligini baholash ushbu masalalarga tegishli emasligini hisobga olib, lex causae asosida belgilanadi. lex fori bilan tartibga solinadi va xalqaro yurisdiksiya to'g'risidagi bitimni o'z ichiga olgan shartnoma bilan bevosita bog'liqdir.

Yuqoridagilarni hisobga olgan holda shuni ta'kidlash mumkinki, prorogatsiya bitimlari xalqaro yurisdiksiyani belgilashda mavjud nizolarni qisman hal qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, korporativ nizolar bo'yicha yurisdiksiya to'g'risida kelishuvga erishish imkoniyati to'g'risidagi qoidalarni qo'llash uchun korporativ tashkilotning ustavi uning ishtirokchilari o'rtasidagi munosabatlarni ham, ular va ular o'rtasidagi munosabatlarni ham qamrab oladigan shartnoma sifatida ko'rib chiqilishi kerak. ular tomonidan tashkil etilgan yuridik shaxs; va shuning uchun ular uchun majburiydir. Korporatsiya a'zosi maqomini olish korporativ nizolarni yurisdiksiya qilish to'g'risidagi bitimga so'zsiz qo'shilishni nazarda tutadi.

Prorogatsiya shartnomasining chegaralari imperativ yurisdiksiyaning amal qilishi bilan belgilanadi. Shu ma'noda, Arbitraj protsessual kodeksiga xorijiy sudning mutlaq vakolatini o'zgartirishga yo'l qo'yilmasligi to'g'risidagi nizomning kiritilishi xalqaro xushmuomalalikning namoyonidir va shu bilan birga, potentsial xavflarni hisobga oladi. -qarorning mutlaq yurisdiksiyasi e'tiborga olinmaydigan davlatda ijro etilishi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 27.06.2017 г. № 23 «О рассмотрении арбитражными судами дел по экономическим спорам, возникающим из отношений, осложненных иностранным элементом» // Бюллетень Верховного Суда РФ. 2017. № 8
2. Постановление ФАС Волго-Вятского округа от 08.09.2011 г. по делу № А43-4833/2011
3. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:130deaf0-6081-4137-9bab-aea8204900c5.0002.06/DOC_1&format=PDF

4. Елисеев Н.Г., Вершинина Е.В., Костин А.А. Коллизионное регулирование соглашений о международной подсудности // Вестник гражданского процесса. 2013. № 2. С. 127—144.

5. On the performance by the courts of the Russian Federation of the functions of assistance and control in relation to arbitration, international commercial arbitration: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of the Russian Federation dated December 10, 2019 No. 53 // Ros. gas. Dec 25, 2019